

ב. קרא וטעה – יחזור למקום שטעה.

פירוש, אינו חוזר לראש הפרשה אלא לאותו פסוק שדילג או טעה (עתוס). ונחלקו הדעות כשטעה או דילג באמצע פסוק, האם חוזר לתחילת הענין אפילו באמצע הפסוק, או צריך לחזור לתחילת הפסוק דוקא. וכן הכריע בא"ר עפ"י כמה ראשונים. אינו יודע היכן טעה – יחזור לראש הפרק (כלומר, למקום שבו הוא בטוח שלא טעה בו. ראשונים). אינו יודע באיזה פרק – חוזר לפרק ראשון. טעה בוכתבתם ואינו יודע באיזו כתיבה – חוזר לכתיבה ראשונה. ואם כבר פתח בלמען ירבו... ודאי על הרגל לשונו הוא ממשיך ואין צריך לחזור לפרשה ראשונה. כשקורא עם הציבור, יוכל לידע לפי המקום שהש"ץ והציבור נמצאים בו (פוסקים).

דף טז (יז)

כו. א. מה דינו של חתן בקריאת שמע?

ב. מה דין האומנים העוסקים במלאכתם – לענין קריאת שמע וברכותיה, תפילה וברכות המזון?

א. חתן הנושא את הבתולה, פטור מקריאת שמע לילה ראשונה עד מוצאי שבת (פירוש: שלש לילות, שבתולה היתה נישאת ליום הרביעי), אם לא עשה מעשה [וישנה דעת תנאים הסוברת שבליילה שלישי, הוא ליל שבת – חייב. ע' כתובות ו: – משום שהוא טרוד בדבר מצוה. (ובלכתך בדרך – פרט לחתן). אבל הנושא את האלמנה אינו טרוד בדבר מצוה.

א. יש אומרים שאף מקריאת שמע של שחר פטור (הגהמ"י ק"ש ד אות ב בשם תוס'; טור או"ח ע וב"י שם בשם רבנו מנוח שכ"ג מהרמב"ם). ויש מחייבים (רבנו מנוח שם).

ב. ישנה דעת תנאים שחתן פטור מקריאת שמע בכל שבעת ימי המשתה (רבי שילא בתוספתא פ"ב, והובא במלחמות סוכה כו. וע"ש במאירי).

חתן, אם רצה לקרות – קורא. רשב"ג אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם יטול (ואל יחזיק עצמו ביהורא, שמראה שיכול לכוין ושאינו יכול ליבטל מעול מלכות שמים אפילו שעה אחת. ערש"י ורש"ש). סיפרו על רבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא. (משמיענו שאדם גדול ובוטח בעצמו שיוכל להתכוין – הרשות בידו ליטול את השם. עפ"י תוס').

דעת הרי"ף והרמב"ם (ק"ש ד, ז. וכ"כ או"ז וראב"ה בשם ר"ח) לפסוק כחכמים, שאין לחוש ליהורא. ויש פוסקים שחוששים ליהורא, שהלכה כרשב"ג במשנתנו (תוס' ותורא"ש ותוס' ר"י החסיד להלן יז – בשם ר"ח), מלבד אם הוא גדול ובוטח בעצמו שיכול לכוין, הרשות בידו (עתוס). וכתב ר"ח (ושאר פוסקים): עכשו חתן קורא, כי אין אנו מכוונים כראות, ואם ימנע מלקרות משום ביטול כוונה, הרי זו יוהרא.

ב. האומנים (= פועלים) העושים במלאכה אצל בעל הבית – קורין קריאת שמע בראש האילן ובראש הנדבך. בפרק ראשון מפסיקים ממלאכתם וקורין, ובפרק שני עושים במלאכתם וקורין [כבית הלל שאמרו כל אדם קורא כדרכו].

ומברכים ברכות קריאת שמע לפנייה ולאחרייה.

א. כתבו התוס' שלדברי רבי מאיר, וכן פסק רבא – בפסוק ראשון בלבד מפסיקים מלאכתם. ויש סוברים שגם לר' מאיר מפסיק בכל פרשה ראשונה. וכן פסק בשלחן ערוך.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ברכות

ב. בעל הבית – קורא בראש האילן, כפועלים (רשב"א; ריטב"א; תלמיד רבנו יונה; שלחן ערוך סג, ח).
ויש שכתב להחמיר (ע' בספר הבתים ק"ש ג, ס"ג. וע"ע משנ"ב סג סקי"ט).

בתפילה, הואיל וצריכה כוונה והם אין דעתם מיושבת בעמדם על האילן או הנדבך – יורדים למטה ומתפללים, מלבד בראש הזית או התאנה (שענפיהם מרובים ויכולים לעמוד שם שלא בדוחק (רש"י). וי"א לפי שטרחת ירידתם ועלייתם מרובה. עפ"י ירושלמי). ולא התירו בזית ותאנה אלא לפועלים, אבל בעל הבית – בכל אופן יורד ומתפלל.

רש"י ושאר פוסקים כתבו, לפי שלא התירו אלא לפועל בשל אחרים ולא לאדם בשל. ויש מפרשים לפי שבעה"ב אינו רגיל בכך וטרוד ביותר ולכן צריך לירד, ולפי זה אם הוא גם אומן – מותר.

כשהפועלים עושים בשכר – מתפללים מעין שמונה עשרה (תפילת 'הבינונו'. רש"י). ואם עושים בסעודתם בלבד – מתפללים שמונה עשרה. אבל אין יורדים לפני התיבה ואין נושאים כפיהם. ברכות המזון; הפועלים העושים בסעודתם, או גם בעושים בשכרם ובעל הבית מיסב עמהם – מברכים כתיקונה. היו עושים בשכר ואין בעה"ב מיסב עמהם – אין מברכים לפני (שאינן ברכה זו מהתורה (רש"י). וגרסת הגאונים, הרי"ף והרא"ש והרשב"א: 'מברכים לפני'. וכן בדין, שהרי אין בדבר עיכוב כל כך. ריטב"א), ולאחריה מברכים שתי ברכות – ברכת 'הזון' וברכת הארץ, וכולל בנין ירושלים בברכת הארץ. א. ברכת 'הטוב והמטיב' – אין אומרים (להלן מז).

ב. בזמנינו שאין דרך בני אדם להקפיד – חייבים לברך כל ארבע הברכות שבברכת המזון, וגם לזמן (עפ"י הגהמ"י; או"ח קצא). אך אם הפועל גמר סעודתו לפני האחרים ואינם רוצים לענות לו – לא ימתין עליהם (עפ"י משנ"ב).

כז. א. האם אבל מותר ברחיצה?

ב. האם מקבלים תנחומים על עבדים ושפחות?

ג. מה טעם אין קורין 'אבות' אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע?

א. אבל אסור לרוחץ (כל גופו, אפילו בצונן. אבל פניו ידיו ורגליו מותר בצונן. פוסקים). ואם הוא אסטניס – מותר (הואיל ויש לו צער במניעת רחיצה, הרי שאיננה רחיצת תענוג. והוא הדין אם היה מלוכלך בטיט, רוחץ כדרכו ואינו חושש. עפ"י תוס' וש"פ). וכן נהג רבן גמליאל שרחץ לילה ראשון שמתה אשתו. ובארו, לפי שסבר אנינות לילה (– בלילה שלאחר יום המיתה) דרבנן, ובמקום אסטניס לא גזרו.

א. כן נקט הרי"ף לעיקר שאנינות לילה דרבנן, ודלא כדעת רב האי גאון.

ב. הסכמת הפוסקים [דלא כמובא בשם ר"ח ורה"ג] שאסטניס מותר ברחיצה אפילו לא יבוא לידי סכנה בהימנעותו.

היה מלוכלך בטיט וכד', רוחץ האבל כדרכו ואינו חושש (תוס' וש"פ). ומטעם זה מותר לו לצחצח שיניו, שאין זו רחיצת תענוג אלא נקיון (כן מובא בסוף ספר פני ברוך בשם גדולי הוראה).

ב. אין מקבלים תנחומים על עבדים, ואין עומדים עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים (שמא יבואו להעלותם ליוחסין. עפ"י תוס'), אלא אומרים עליהם 'המקום ימלא לך חסרונך' כדרך שאומרים לו לאדם על אבדת רכוש. [לדברי תנא קמא במסכת שמחות (א) קוראים עליו: הוי ארי הוי גבור].
רבן גמליאל קיבל תנחומים על טבי עבדו, ואמר להם לתלמידיו ששאלוהו על כך: אין טבי עבדי כשאר

כל העבדים, כשר היה (הגרסה ברא"ש: 'כי ישר היה'. ומובא בירושלמי שהיה מניח תפלין. וכן שנינו במשנה בסוכה כ: שהיה תלמיד חכם). וכן שנינו בברייתא: רבי יוסי אמר: אם עבד כשר הוא אומרים עליו, 'הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו'. אמרו לו: אם כן מה הנחת לכשרים. להלכה, אין מספידים את העבדים והשפחות (רמב"ם אבל יב, יב; יו"ד שמד, ח).
[כיוצא בזה אמרו שאין קורין לעבדים ושפחות 'אבא פלוני' 'אמא פלונית'. ושל רבן גמליאל קראום כן, משום חשיבותם].

ג. אין קורין 'אבות' (לכלל ישראל. ראשונים) אלא לשלשה, ואין קורין 'אמהות' אלא לארבע, משום חשיבותם. הרי"ף העתיק זאת בהלכותיו. וכתב הריטב"א (ביבמות מו): דוקא בתפילה [שאין מזכירים זכות אבות אלא לשלשה שהם חשובים ונתלים אנו בזכותם. עפ"י או"ז ח"א קו], ולא דרך סיפור. ויש שפרשו: אין אומרים על המת לשבחו שהוא בן לראובן או לשמעון, אלא בן אברהם יצחק ויעקב (עפ"י אור זרוע שם. וע"ע באוצר הגאונים כאן).
ובעלמא מצינו שכינו חכמים מסוימים 'אבות העולם' (עדיות א, ד על שמאי והלל); 'אביהן של כל ישראל' (ירושלמי נדרים ה, ו – על רבי טרפון) וכד'.